

AUTOHTONA ONOMASTIKA NA KLASIČNOM DELMATSKOM PODRUČJU

VEDRANA GOTOVAC
Filozofski fakultet u Zadru
Faculty of Philosophy in Zadar

UDK/UDC: 904 (497.15):801.313
Izvorni znanstveni članak
Origin scientific paper

Primljeno :1990-01-10
Received

Područje jugozapadne Bosne, odnosno Livanjskog, Duvanjskog i Glamočkog polja, bilo je tokom cijele svoje historije svijet za sebe. Kulturni utjecaji iz susjednih krajeva, migracije i slično, nisu nikada mogli prekinuti ili bitnije promijeniti osebnost i ponešto usporene unutrašnje tokove razvoja. Ovu oblast naseljavali su u antičkom periodu ilirski Delmati, pa se ona s pravom može nazvati klasičnom delmatskom oblast.

I pored slabe istraženosti antičkog perioda u historiji jugozapadne Bosne, te slučajnog karaktera nalaza i njihove fragmentarnosti, do sada objavljena epigrafska građa omogućava formiranje relativno opširnog i višeslojnog lokalnog onomastičkog repertoara.

Upada u oči brojnost srednjodalmatinskih, odnosno delmatskih imena u autohtonoj onomastici jugozapadne Bosne. Dakle, klasično delmatsko područje ne izdvaja se oštro od šire imenske oblasti.

Za Delmate naseljene na tri kraška polja sjeverno od Dinare karakteristična su bila epihorska lična imena: Bato, Dasas, Paio, Plator, Surus, Titus i Varro.

Utjecaji jugoistočne ilirske imenske oblasti izraženiji su nego utjecaji panonske imenske oblasti. Keltski imenski repertoar osjetno prožima onomastiku jugozapadne Bosne, ali nesumnjivo keltskog porijekla bilo bi samo jedno ime - Cato.

Na zadinarskom delmatskom području najviše potvrda ostavila je jednoimenska jednočlana ilirska formula. Na drugom mjestu po učestalosti dolazi jednoimenska dvočlana formula bez riječi filius.

Iznenaduje veliki broj primjera prožimanja rimskih s autohtonim ilirskim onomastičkim elementima, a to se posebno odnosi na Glamočko polje.

Današnja Bosna i Hercegovina, koja je u periodu rimske vlasti teritorijalno i administrativno gotovo sasvim pripadala provinciji Dalmaciji, imala je u antici, ali i tokom cijele svoje historije, »karakter zatvorenog regiona«.¹ Unutar bosanskohercegovačkog prostora, opet, moguće je uočiti i izdvojiti više različitih, užih oblasti. Riječ je uglavnom o geografski

¹ E. I m a m o v i ć, *Antički kulmi i votivni spomenici na području Bosne i Hercegovine*, Sarajevo 1977, str. 22.

zaokruženim cjelinama, što se neizbježno odražavalo i u njihovoj materijalnoj i duhovnoj kulturi.² Ponekad razlike među geografsko-kulturnim regionima lako upadaju u oči, a ponekad se uočavaju tek nakon dugotrajnijeg studiranja njihove prošlosti.

Izbor jedne takve »zatvorene oblasti« za sistematsko znanstveno obrađivanje obećava vjerodostojnije rezultate. To se svakako odnosi i na studij epigrafskog, a posebno onomastičkog materijala.³

Područje jugozapadne Bosne, odnosno Livanjskog, Duvanjskog i Glamočkog polja, jasno se geomorfološki izdvaja iz oblasti Bosne i Hercegovine. »To je sviet za se«, napisat će 1942. godine Dimitrije Sergejevski,⁴ koji je veliki dio svog radnog vijeka posvetio predanom izučavanju rimske historije tog svijeta. Utjecaji iz susjednih krajeva, migracije i slično, nisu, međutim, potpuno zaobilazili ovo područje, ali nisu nikada bili toliko jaki i dugotrajni da bi mogli prekinuti ili bitnije promijeniti osebjune i ponešto usporene unutarnje tokove razvoja. Spomenut ćemo utjecaje Salone, glavnog grada provincije Dalmacije. Ti se utjecaji u periodu ranog carstva mogu smatrati površnim, zanemarljivim.⁵ Kasnije se blizina Salone osjeća intenzivnije sjeverno od Dinare. Vrlo je vjerovatno da su, ako ne svi, a ono većina stranaca, čija su imena ostala zabilježena na kamenim spomenicima, došli na klasično delmatsko područje upravo iz glavnog grada, u periodu kasnog principata, naprimjer: C. Trosius Crispus (Grkovci, *GZM* 1951, 301, 302), Nasidii, Secundus i Rufinus (Lipa, *GZM* 1906, 165) ili Aemilia Marcellina (Crvenice, *WM* 1896, 273, 274). pojava poštovanja nekih božanstava na području Livanjskog, Duvanjskog i Glamočkog polja mogla bi se, također, povezati s kulturnim i migracionim strujanjima iz ove značajne rimske kolonije.⁶

Oblast srednjovjekovnog Tropolja^{6a} bila je u rimsko doba etnički homogena. Naseljavali su je ilirski Delmati, po kojima je prozvana cijela

² *Kulturna istorija Bosne i Hercegovine*, Sarajevo, str. 196.

³ G. A l f o l d y, *Bevölkerung und Gesellschaft der römischen Provinz Dalmatien*, Budapest 1965, str. 21.

⁴ D. S e r g e j e v s k i, Putne bilješke iz Glamoča, *Glasnik Zemaljskog muzeja* (dalje: *GMZ*), 1942, str. 113.

⁵ G. A l f o l d y, *Bevölkerung...*, str. 204.

⁶ E. I m a m o v i ć, *Antički kulni i vojvni...*, str. 153.

^{6a} U ispravama iz XIII, i s početka XIV. vijeka ovo područje, kao geografsku i političku cjelinu, nalazimo pod imenom Tropolje. U srednjem vijeku i kasnije zapisano je još jedno ime - Završje, ali i Zapadne strane. Kralj Tvrtko I nakon krunidbe naziva sebe kraljem »Srbije, Bosne, Primorja i Zapadnih strana« (M. D ž a j a, *Sa kuproške visoravni*, Otinovci-Kupres 1970, str. 73, 74).

provincija. Planina Dinara, kako je zabilježio Strabon, bila je prirodna granica između obalskog dijela i unutrašnjosti delmatskog teritorija.⁷ Premda delmatski prostor čini jednu kulturnu i etničku cjelinu, očito je da je njegov dio bliže obali morao biti manje tradicionalan i introvertiran, izložen snažnijim i direktnijim prvo grčkim, a zatim i rimskim utjecajima.⁸

I pored slabe istraženosti antičkog perioda i historiji jugozapadne Bosne, te slučajnog karaktera nalaza i njihove fragmentarnosti, do sada objavljena epigrafska građa ipak je omogućila formiranje relativno opširnog i višeslojnog autohtonog onomastičkog repertoara:

BATO (lično ime)

Batvn [...] (Lištani, *CIL* III 1762)

Aelius Titus Batonis (Livno, *GZM* 1906, 176)

Plator Carvius Batonis (Mali Kablić, *GZM* 1906, 173)

BEUSAS (lično ime)

Maximus Beusantis (Livno, *GZM* 1906, 176)

BUO, BUVO (lično ime)

Buvo (Borčani, *GZM* 1904, 353)

Aelia Buo (Prisoje, *GZM* 1970, 8)

CARVIUS (porodično ime)

Plator Carvius Batonis (Mali Kablić, *GZM* 1906, 173)

CATO (lično ime)

Aurelio (-ac) Catoni (Vrba, *GZM* 1982, 18)

DASAS, DASTO, DASSTO, DASIUS, DASSIUS (lično ime)

Aelius Titus Dasantis (Suhača, *SASp* 88, 30)

Varro Dasantis (Vrba, *GZM* 1982, 26)

Dastoni (Borčani, *GZM*, 1904, 553)

Aurelius Dassto Triti (Podgradina-Glamoč, *GZM* 1982, 31)

Dasio (Stipanići, *GZM* 1895, 289)

Dasius Gemelli fil. (Halapić, *GZM* 1927, 257)

Dassio (Vrba, *GZM* 1982, 18)

EPATINO (lično ime)

Epatinoni (Vrelo Hrast-Glamoč, *GZM* 1927, 261)

IATUS (?), IATO (lično ime)

[I]atus (Grkovci, *GZM* 1951, 301, 302)

Iato Nepotis (Suhača, *SASp* 88, 31)

⁷ M. Z a n i n o v i ć, »Ilirsko pleme Delmati I, ANUBiH, *Godišnjak*, knj. IV, CBI knj. 2, Sarajevo 1966, str. 38, 39.

⁸ G. A l f ö l d y piše da je »sjeverno od razvitka Jadrana u karakterističnoj kontinentalnoj unutrašnjosti usprkos vojno- političkom, društvenom i kulturnom utjecaju Rima, domaće stanovništvo ostalo pravi gospodar«. (*Bevölkerung*, str. 7).

LAVO (lično ime)

Lavoni (Lištani, *GZM* 1894, 348)Lavoni (Duvno, *GZM* 1897, 236)

LITUS (lično ime)

Aureliu Litus Zuni (Livno, *GZM* 1906, 177)

LOISCUS (lično ime)

Aurelio Varroni Loisci (Livno, *GZM* 1906, 176)

MASSO (lično ime), MASIO (porodično ime)

Aelia Masso (Isakovci, *GZM*, 1978, 119)Prevo Masio Platoris f. (Prisap, *GZM* 1931, 20)

MISAUCUS (porodično ime)

Misaucis (Letka, *CIL* III 9740)

PAIO, PAIO (lično ime)

Aelia Paiio (Suhača, *GZM* 1894, 349)Paioni (Borčani, *GZM* 1904, 553)Paioni (Halapić, *GZM* 1927, 263)

PANES, PAN(i)O (lično ime)

Panes (Kamen-Glamoč, *GZM* 1927, 259, 260)Pan(i)oni (Prisoje, *GZM* 1970, 12)

PINNES (lično ime)

Pinnes (Livno, *GZM* 1906, 175)Publius Aelius Pinnes (Šuica, *GZM* 1902, 7)

PIRAMUS (lično ime)

Surus Pirami (Kamen-Glamoč, *GZM* 1894, 356)Surus Pirami (Halapić, *GZM* 1927, 257)

PLATOR, PLATINO (lično ime), PLATIUS (porodično ime)

Platoris Sinni (Glavice, *CIL* III 9863)Aurelius Plator (Suhača, *CIL* III 9851)Plator (Priluka, *GZM* 1894, 350)Iulio Teutmetis filio Platori (Duvno, *GZM* 1897, 239)Plator Carvius Batonis (Mali Kabić, *GZM* 1906, 173)Prevo Masio Platoris f. Platori (Prisap, *GZM* 1931, 20)Aelia Platino (Vrba, *GZM* 1982, 20)Aurelius Platus Varronis (Glamoč, *Bull. JAZU* 1965, 13, 14)

PREVO (lično ime)

Prevo Masio Platoris f (Prisap, *GZM* 1931, 20)

SCURMIANUS (lično ime)

Seveiro Scurmiani (Halapić, *GZM* 1927, 264)

SEIO (lično ime)

Aeliae Seioni (Suhača, *SASp* 88, 30)

SINNUS (lično ime)

Platoris Sinni (Glavice, *CIL* III 9863)

SURA, SURIO, SIRIO, SURUS (lično ime)

Sur [...] (Letka, *GZM* 1970, 16, 17)

Sura Mucius Super (Vrba, *GZM* 1982, 23)

Firmus Surionis (Vidoši, *CIL* III 2764)

Aelio Sirio (Vrba, *GZM* 1982, 21)

Surionis (Odžak, *SASp* 77, 20)

Surus Pirami (Kamen-Glamoč, *GZM* 1894, 356)

Surus Pirami (Halapić, *GZM* 1927, 257)

Tizius Surus (Vrba, *GZM* 1982, 25)

TATA (nadimak ili porodično ime)

Varronianus Tata (Letka, *CIL* III 9740)

TEMUS (lično ime)

Temus (Kamen-Glamoč, *GZM* 1927, 259, 260)

TEUTMEITIS (genitiv ličnog imena)

Iulio Teutmeitis filio Platori (Duvno, *GZM* 1897, 239)

TITUS (lično ime)

Titus [...] Tito (Livno, *CIL* III 9856)

Aelius Titus Batonis (Livno, *GZM* 1906, 176)

Aelius Titus Dasantis (Suhača, *SASp* 88, 30)

Titus (Vrba, *GZM* 1982, 19)

Aelius Titus (Halapić, *GZM* 1889, 91)

TIZIUS (porodično ime)

Tizius Surus (Vrba, *GZM* 1982, 25)

TRITUS (lično ime)

Aurelius Tritus (Glavice ili Halapić, *GZM* 1986, 92)

Aurelius Dassto Triti (Podgradina-Glamoč, *GZM* 1982, 31)

VARRO, VARANUS, VARRONIANUS (lično ime)

P. Aelius Varro (Borčani, *GZM* 1904, 553)

Aelio Varroni Loisci (Livno, *GZM* 1906, 175)

Aelius Varro (Vrelo Hrast-Glamoč, *GZM*, 1927, 261)

Varronis (Suhača, *SASp* 88, 30)

Aelio Varroni (Vrba, *SASp* 1938, 25)

Aurelius Platius Varronis (Glamoč, *Bull. JAZU* 1965, 13, 14)

Varro Dasantis (Vrba, *GZM* 1982, 26)

P. Aelius Victor Varanus (Prisoje, *GZM* 1970, 8)

Varronianus Tata (Letka, *CIL* III, 9740)

VEPUS (lično ime)

Primus Vepi (Grkovci, *SASp* 88, 28)

VIETIS (genitiv ličnog imena)

Vietis (Duvno, *GZM* 1897, 239)

ZUNUS (lično ime)

Aurelius Litus Zuni (Livno, *GZM* 1906, 177)

Uočava brojnost srednjodalmatinskih,⁹ odnosno delmatskih¹⁰ imena u autohtonoj onomastici jugozapadne Bosne, što se moglo i očekivati. Dakle, klasično delmatsko područje ne izdvaja se oštro od šire imenske oblasti.

Imena koja se izvan klasičnog delmatskog područja javljaju rijetko ili se uopće ne javljaju: Epatino, Litus, Masso i Mesio, Misaucus, Scurmianus, Vepus, Zunus.¹¹ Za Delmate, naseljene na tri kraška polja sjeverno od Dinare, najkarakterističnija su bila epihorska lična imena: Bato, Dasas, Paio, Plator, Surus, Titus i Varro.

Utjecaji jugoistočne ilirske imenske oblasti¹² izraženiji su u klasičnoj delmatskoj onomastici nego utjecaji panonske imenske oblasti.¹³

Keltski imenski repertoar¹⁴ također osjetno prožima onomastiku

⁹ R. K a t i č i ć, Das mitteldalmatische Namengebiet, *Živa antika* (dalje: *ŽA*), XII, 2, 1963.

I s t i, »Suvremena istraživanja o jeziku domorodaca ilirskih provincija«, ANUBiH, *Simpozijum o teritorijalnom i hronološkom razgraničenju Ilira u praistorijsko doba*, CBI knj. 1, Sarajevo 1964.

¹⁰ G. A l f ö l d y, Die Namengebung der Urbevölkerung in der römischen Provinz Dalmatia, *Beiträge zur Namenforschung*, 15, Heft 1, Heidelberg 1964, str. 76-86.

¹¹ D. R e n d i ć - M i o đ e v i ć (*Ilirska onomastika na latinskim natpisima Dalmacije*, Split 1948) navodi ime Epetinus izvedeno od imena grada Epetium-Stobreč. U tračkoj onomastici poznata su imena sa osnovom Epta-a, Hepta-, Epte-, Epti-. (D. D e t s c h e w, *Die thrakischen Sprachreste*, Österreichische Akademie der Wissenschaften, Schriften der Balkankommission XIV, Wien 1957, str. 167.)

G. A l f ö l d y, *Die Personennamen in der römischen Provinz Dalmatia, Beiträge zur Namenforschung*, Beiheft 4, Heidelberg 1969, str. 98, 231, 290, 324, 333, 357, 358.

I s t i, *Die Namengebung...*, str. 80.

GMZ 1978, str. 124.

GMZ 1942, str. 159.

¹² Imena Loiscus, Pinnes, Temus, Tata i genitiv ličnog imena Teutmeitis pripadaju toj imenskoj oblasti (G. A l f ö l d y, *Bevölkerung*, str. 44; I s t i, *Personennamen*, str. 306; I s t i, *Die Namengebung...*, str. 80, 90; R. K a t i č i ć, »Suvremena istraživanja...«, str. 16, 17).

¹³ Panonskom imenskom blagu pripadala bi imena Bato, Dasas, genitiv ličnog imena Vietis (G. A l f ö l d y, *Bevölkerung...*, str. 44; I s t i, *Personennamen...*, str. 163, 185, 357; R. K a t i č i ć, »Suvremena istraživanja...«, str. 28).

¹⁴ R. K a t i č i ć, »Zur Frage der keltischen und panonischen Namengebieten im römischen Dalmatien«, ANUBiH, *Godišnjak Naučnog društva BiH*, knj. III, CBI knj. 1, Sarajevo 1965.

Tropolja. D. Sergejevski 1942. godine napisao je da je »dio stanovnika Glamočkog polja bio keltske narodnosti«. ¹⁵ To, naravno, nikako ne odgovara realnoj etničkoj situaciji ni na Glamočkom ni na ostala dva polja.

Među imenima domorodaca je »izvan svake sumnje« keltskog porijekla samo jedno ime - Cato (Vrba, *GZM*, 1982, 18). Radi se, zapravo, o delmatiziranom keltskom imenu Catta. Ime Cato vrlo je rasprostranjeno u srednjodalamtinskoj imenskoj oblasti. Imena domorodaca s izvjesnom keltskom konotacijom su: Karus (Vrelo Hrast-Glamoč, *GZM* 1927, 257), Litus, Scurmianus, Seio, Sinnus, Vepus, Zunus, Surus. ¹⁶

Tvorba ličnih epihorskih imena na području tri kraška polja sjeverno od Dinare podudara se sa tvorbom imena na području antičkog Rídera. ¹⁷ odnosno na delmatskom području uopće. Većina muških ličnih imena ima u nominativu nastavak *-us*, što znači da su bila latinizirana. Muška imena, osim toga, tvorila su se i nastavcima: *-a* (Sura, Tata), *-as* (Beusas, Dasas), *-es* (Panēs, Pinnes), *-o* (Bato, Dassto, Surio, Varro), *-or* (Plator).

Ženska lična imena imala su, bez izuzetaka, završetak u nominativu *-o* (genitiv *-onis*): Buo, Dasto, Epatino, Iato, Lavo, Masso, Paio, Panio, Platino, Prevo, Seio.

Isti oblik za muško i žensko ime potvrđen je, dakle, samo jedanput: Dasto.

Do sada otkrivena delmatska porodična imena na natpisima sjeverno od Dinare izvedena su iz ličnih imena nastavcima: *-io* (Masio), *-ius* (Carvius, Platius, Tizius), *-ucus* (Misaucus).

Vrlo su rijetki natpisi s autohtonom onomastikom koji nam daju naslutiti kako su se nasljeđivala lična imena. Na jednom epitafu pokojnik nosi djedovo lično ime - Plator (Prisap, *GZM*, 1931, 20), dok na druga dva otac i sin imaju ista lična imena: Titus i Maximus (Livno, *CIL* III, 9856; Priluka, *GZM* 1928, 91).

¹⁵ *GMZ*, 1942, str. 159.

¹⁶ G. A l f ö l d y, »Die Namengebung...«, str. 80, 81; I s t i, *Die Personennamen...*, str. 231; R. K a t i č i ć, *Zur Frage der keltischen und pannonischen...*, str. 66; *GMZ*, 1982, 23.

¹⁷ D. R e n d i ć - M i o č e v i ć, »Ilirske onomastičke studije III«, *ŽA*, sv. 1, Skopje 1971; G. A l f ö l d y, »Die Namengebung...«, str. 86; R. K a t i č i ć, »Suvremena istraživanja...«, str. 20.

¹⁸ Maximus je prevedenica na latinski jezik odgovarajućeg ličnog delmatskog imena (D. R e n d i ć - M i o č e v i ć, »Ilirske onomastičke studije II«, *ŽA*, XIII-XIV, 1964, str. 103-107.

Na klasičnom delmatskom području zabilježene su na spomenicima ove ilirske onomastičke formule:¹⁹

1. Jednoimenski sistem, jednočlana formula (A)
Batun [...] (Lištani, *CIL* III, 2762), Titus, Tito (Livno, *CIL*, III, 9856), Plator (Priluka, *GZM* 1894, 350), Lavoni (Lištani, *GZM* 1894, 348), Lavoni (Duvno *GZM*, 1897, 236), Buvo (Borčani, *GZM* 1904, 553), Dastoni (Borčani, *GZM* 1904, 553), Paiioni (Borčani, *GZM*, 1904, 553), Paioni (Halapić, *GZM* 1927, 263). Epatinoni (Vrelo Hrast-Hlamoč, *GZM* 1927, 257), Platori (Prisap, *GZM* 1931, 20), Panioni (Prisoje, *GZM*, 1970, 12), Dassio (Vrba, *GZM* 1982, 18), Panes (Gradina-Kamen, *GZM* 1927, 259, 260), Temus (Gradina-Kamen, *GZM* 1927, 259, 260), Sur[...] (Letka, *GZM*, 1970, 16, 17).
2. Jednoimenski sistem, dvočlana formula (Ba)
Firmus Surionis (Vidoši, *CIL* III 2764), Platoris Sinni (Glavice, *CIL* III 9863), Maximus Beusantis (Livno, *GZM* 1906, 176), Seveiro Scurmiani (Halapić, *GZM*, 1927, 264), [...] Varronis (Suhača, *SASp* 88, 30), Iato Nepotis (Suhača, *SASp* 88, 30), Surus Pirami (Kamen-Glamoč, *GZM* 1894, 356), Primus Vepi (Grkovci, *SASp* 88, 28), Surus Pirami (Halapić, *GZM* 1927, 257), [...] vi Surionis (Odžak, *SASp* 77, 20), Varro Dasantis (Vrba, *GZM* 1982, 26)
3. Jednoimenski sistem, dvočlana formula (Bb)
Dasius Gemelli fil. (Halapić, *GZM* 1927, 257)
4. Dvoimenski sistem, dvočlana formula (A)
Severo (Misauco), Verronianus Tata (Letka, *CIL* III 9740), Tizius Surus (Vrba, *GZM* 1982, 25)
5. Dvoimenski sistem, tročlana formula (Ba)
Plator Carvius Batonis (Mali Kablič, *GZM* 1906, 173)
6. Dvoimenski sistem, tročlana formula (Bb)
Prevo Masio Platoris f. (Prisap, *GZM* 1931, 20)

Sa zadinarskog delmatskog područja, dakle, potječe najviše potvrda jednoimenske jednočlane epihorske formule. Na drugom mjestu po učestalosti nalazi se jednoimenska dvočlana formula - kada se patronimik izražava očevim imenom u genitivu, bez riječi *filius*. Izražavanje patronimika na grčki način spada u osobitosti delmatske onomastike, a, prema mišljenju D. Rendića-Miočevića, imena koja sadržavaju ovakav patronimik starija su od imena u kojima je očevo ime praćeno riječju *filius*.²⁰ Epigrafi s

¹⁹ Razvrstavanje ilirskih onomastičkih formula izvršio je D. R e n d i ć - M i o č e v i ć u radu: »Illyrica. Zur Problem der illyrischen Formeln in römischer Zeit«, *Archaeologia iugoslavica*, II, 1956.

²⁰ D. R e n d i ć - M i o č e v i ć, »Onomastička pitanja s teritorija ilirskih delmata«, *GMZ*, 1951, str. 42.

Tropolja ne potkrepljuju takvo mišljenje.

Samo jedanput na zadinarskom delmatskom području susreće se jednoimenska dvočlana formula u kojoj je patronimik izražen na rimski način. Patronimik s riječju *filius* pojavljuje se, doduše, još dvaput, ali u sklopu složenijih imenskih formula (Prevo Masio Platoris filia i Iulius Teutmeitis filius Plator).

Pojavu »prezimana« u delmatskom, kao i u japodskom imenskom sistemu G. Alföldy, čini se s pravom, dovodi u vezu s ekspanzivnošću složenije i progresivnije liburnske autohtone onomstike.²¹ Prezime se zbog toga pojavljuje u onim delmatskim oblastima koje su prostorno bliže Liburniji, odnosno u zapadnom dijelu delmatskog teritorija, a rijetko sjeverno od Dinare. Liburnski utjecaji osjećali su se, zapravo, samo na Livanjskom polju,²² gdje su pronađeni pisani tragovi imena čija je nešto složenija formula sasvim slična liburnskoj. Riječ je o dvoimenskoj tročlanoj formuli tip Ba i Bb.

Romanizacijom, ponajprije davanjem građanskih prava autohtonom stanovništvu, pojavljuju se rimska imena i rimske imenske formule (*tria nomina*, *duo nomina*) i u delmatskom imenskom repertoaru. Domaće ime nije odjednom i bez traga iščezlo. Lično delmatsko ime u rimskoj onomastičkoj formuli zauzima nerijetko položaj cognomena. Dešavalo se da se i složenija autohtona formula uklopi u rimski imenski sistem.

Iznenaduje veliki broj epigrafskih potvrda onomastičkih formula u kojima se prožimaju rimski s autohtonim onomastičkim elementima, a to posebno vrijedi za Glamočko polje:

Aurelius Plator (Suhača, *CIL* III 9851), Aelia Paiio (Suhača, *GZM* 1894, 349), Iulio Teutmeitis filio Platori (Duvno, *GZM* 1897, 239), P. Aelius Varro (Borčani, *GZM*, 1904, 553), Aurelius Litus Zuni (Livno, *GZM* 1906, 177), Aelius Titus Batonis (Livno, *GZM* 1906, 176), Aelio Varroni Loisci (Livno, *GZM* 1906, 176), Aelio Varroni (Livno, *GZM* 1906, 175), Aelius Varro (Vrelo Hrast-Glamoč, *GZM* 1927, 257), Aeliae Seioni (Suhača, *SASp*, 88, 30), Aelius Titus Dasantis (Suhača, *SASp* 88, 30), Aelio Varroni (Vrba, *SASp* 88, 25), P. Aelius Publilii filius (Prisoje, *GMZ* 1970, 12), Aelia Buo (Prisoje, *GMZ* 1970, 8), P. Aelius Victor Varanus (Prisoje, *GMZ* 1970, 8), Aelia Masso (Isakovci, *GMZ* 1978, 119), Sura Mucius Super (Vrba, *GZM* 1982, 23), Aelio Sirio (Vrba, *GMZ* 1982, 21), Aelia Platino (Vrba, *GMZ* 1982, 20), Aurelio Catoni (Vrba, *GMZ* 1982, 18), Casius

I s t i, »Illyrica«, str. 45.

²¹ G. A l f ö l d y, »Die Namengebung...«, str. 74, 84.

Aurelius (Kamen-Glamoč, *GMZ* 1927, 258), Aelius Maximus Proculini (Glamoč, *GMZ* 1928, 79), Aurelius Platius Varronis (Glamoč, *Bull. JAZU* 1965, 13, 14), Aurelius Tritus (Glavice ili Halapić, *GMZ* 1986, 92), Aelius Titus (Halapić, *GMZ* 1889, 91), Aurelius Dassto Triti (Podgradina-Glamoč, *GMZ* 1982, 31), P. Aelius Pinnes (Šuica, *GZM* 1902, 7).

Na nadgrobnom spomeniku iz Prisoja spominje se ime P. Aelius Publii filius. Cognomen nije naveden, pa se po svoj prilici radi o rimskim onomastičkim elementima (praenomen, gentile, filijacija) unutar ilirske imenske formule (lično ime, prezime, patronimik). Sličan primjer pruža i ime Casius Aurelius, gdje je cognomen zauzeo preanomensko mjesto, vjerojatno po ugledu na autohtonu imensku formulu.

Obrnut slučaj je sa imenom Iulius Teutmeitis filius Plator iz Duvna. Domaća imena nalaze se na mjestu cognomena i u filijaciji, u rimskoj imenskoj formuli *duo nomina*.

Mjesto cognomena u rimskoj onomastičkoj formuli zauzimaju najčešće nekadašnja delmatska lična imena. Ima slučajeva kada se na položaju cognomena nalazi nekadašnje lično ime s patronimikom izraženim na grčki način (Aelius Titus Batonis). Jedanput je patronimik izražen na rimski način s riječju *filius*: Iulius Teutmeitis Filius Plator (samo su nekadašnje lično delmatsko ime i patronimik, u odnosu na peregrinsku imensku formulu, u inverziji).

U imenu Aurelius Platius Varronis cognomen je delmatsko područje ime - Platius, a patronimik je izražen genitivom očevoḡ domorodačkog imena Varro.

Pažnju privlači i ime P. Aelius Victor Varanus iz Prisoja. Poput još nekoliko sličnih primjera s delmatskog područja, i ovdje imamo dvodijelni cognomen, čiji je prvi dio prevedenica odgovarajućeg ilirskog imena, a drugi dio izveden od imena Varro i sufiks *-anus*.²³

Između imena nastalih sažimanjem stare delmatske i nove rimske onomastike izdvojit ćemo još jedno - Sura Mucius Super, s nadgrobnoḡ spomenika iz Vrbe. Domaće ime Sura zadržalo je praenomenski položaj, što ilustrira »nesigurnost uklapanja ranijeg ličnog imena u novu rimsku formulu«²⁴ (poput imena Casius Aurelius). Gentile je italskog porijekla, često u zapadnim provincijama.²⁵ Cognomen Super mogao bi biti prevedenica

²² G. A l f ö l d y, *Bevölkerung...*, str. 167.

²³ D. R e n d i ć - M i o č e v i ć, »Illyrica«, str. 45.

²⁴ D. R e n d i ć - M i o č e v i ć, »Onomastičke studije sa teritorije Liburna«, *Zbornik Instituta za historijske nauke u Zadru*, 1, Zadar 1955, str. 133.

ilirskog imena. Može se pretpostaviti da je Sura, zajedno sa suprugom, bio Delmat, oslobođenik italske familije Mucii.²⁵

Ime uklesano na epitafu iz Halapića: Aelius Celsus Paionis D. Rendić-Miočević čitao je: Aelius Celsus Paioni(s),²⁶ odnosno na mjestu cognomena imali bismo ilirsku jednoimensku dvočlanu formulu. Međutim, vjerojatnije je da umjesto genitiva na natpisu stoji dativ ženskog imena Paio.

... O ...

Sudbinu jugozapadne Bosne u antičkom i svim ranijim i kasnijim razdobljima ponajviše su odredile geografske karakteristike. Veoma teška pristupačnost, omeđenost planinskim nizovima, oštra klima i surovost življenja - učinili su da ova prostrana pašnjačka i šumovita oblast bude anakrona periferija.

Raznovrsne historijske proturječnosti prelamale su se na Tropolju. Cijela provincija Dalmacija nazvana je po ratobornom ilirskom plemenu Delmata, koji su nakon poraza nastavili da žive u unutrašnjosti, ne odričući se konzervativnog načina života i izoliranosti. Jadranska obala, brzo i temeljito romanizirana, bila je blizu zadinarskom stanovništvu: jedva dan hoda. Blizu je bio i glavni grad Salona, poznati trgovački, kulturni, religijski i politički centar, ali je klasični delmatski region ostao dugo vjeran vlastitoj tradiciji. Time se može objasniti zainteresiranost domaćih i stranih istraživača za antiku ovog područja, premda su ostaci antičke kulture relativno malobrojni i slučajno pronađeni.

Rimljanima je Tropolje bilo potrebno kao tranzitna oblast na važnim putovima prema sjevernoj i istočnoj granici provincije, te zbog sječe šume. Odavde su se snabdijevali vunom, mesom, kožom i mliječnim proizvodima. Iz ovog kraja su popunjavane pomoćne vojne jedinice. Stranci su, doduše, prolazili preko kraških polja jugozapadne Bosne, ali se ovdje nisu duže zadržavali.

Autohtona onomastika jugozapadne Bosne ne odvaja se oštro od srednjodalmatinske. Manje razlike ipak se uočavaju: liburnski utjecaji znatno su slabiji na Tropolju nego, recimo, u Rideru, imenske formule su jednostavnije, a česta su i sažimanja rimskih s epihorskim imenskim elementima i tako dalje.

Dva autohtona delmatska naselja na Tropolju (Delminium i Salvium) dobili su u prvoj polovini II. vijeka status autonomnih rimsko- provincijalnih gradova. Dekurioni u tim gradovima birani su uglavnom iz redova domaće

²⁵ G. Alföldy, *Die Personennamen*, str. 100.

²⁶ *GMZ*, 1982, str. 23, 24.

romanizirane aristokracije. Gradove je osnovao, po svoj prilici, car Hadrijan, od koga je veliki broj Delmata dobio *civitas*.

Kratice:

GZM - Glasnik Zemaljskog muzeja u Sarajevu

WM - Wissenschaftliche Mitteilungen aus Bosnien und der Hercegovina

ŽA - *Živa antika*, Skopje

CIL III - Corpus Inscriptionum Latinarum, 3. svezak

Bull. JAZU - Bulletin Zavoda za likovnu umjetnost JAZU, Zagreb

SASp - Srpska (Kraljevska) Akademija, Spomenik

Vedrana Gotovac: AUTOCHTHONOUS ONOMASTICS IN CLASSICAL DELMATIAN AREA

S u m m a r y

The area of south-western Bosnia, that is, Livanjsko, Duvanjsko and Glamočko polje (field) was a world for itself during its long history. Cultural influences from the neighboring areas, migrations and similar things could not change the slow idiosyncratic development of this area. In Greek period this area was settled by the Illyrian Delmati so we can rightly call it a classical Delmation area.

This Greek period in the history of the south-western Bosnia is poorly investigated so we have only random and fragmentary findings. Nevertheless the published epigraphic material enables us to form a relatively multi-layered local onomastic repertoire.

In the autochthonous onomastics of south-western Bosnia we notice numerous middle Dalmatian or Delmatic names. Thus the classical Delmatic area is not sharply isolated from a wider onomastic area. Delmati settled in the three karst fields north from the Dinara mountain have characteristic epigraphic names: Bato, Dasas, Paio, Plator, Surus, Titus and Varro.

The influence of the south-eastern Illyrian onomastic area is more prominent than the influence from the Panonic area. Celtic names penetrated south-western part of Bosnia but undoubtedly Celtic in origin could be only one name - Cato.

In the Delmation area behind the Dinara we have a sure confirmation of one-noun single-term Illyrian formula. The second frequent is one-noun two-term formula without the word *filius*.

What is surprising is a great number of Roman and autochthonous Illyrian onomastic elements which permeate one another and which is especially evident in Glamočko polje (field).